
Hudební sbírka kostela ve Skalsku: Znovuobjevení skladatelé a nové poznatky o hudebním životě na Mladoboleslausku 18. a 19. století

Music Collection of the Church in Skalsko: Rediscovered Composers and New Knowledge Concerning Musical Life in the Mladá Boleslav Region in the 18th and 19th Centuries

Mgr. Jiří Mikuláš, Ph.D. / Národní knihovna České republiky (National Library of the
Czech Republic), Klementinum 190/5, 110 00 Praha 1, Česká republika

RESUMÉ: Cílem studie je informovat o sbírce hudebnin dochované v kostele sv. Havla ve Skalsku. Jde o soubor ca 300 hudebnin z 18. a 19. století. Část z nich pořídili či opsali tamní ředitelé kůru. Součástí sbírky jsou však také hudebniny z Bezna a Března. Mezi hudebninami z Března je zachována hodnotná kompozice tamního talentovaného, zcela neznámého komponujícího učitele J. F. Chwátala. Přínosem práce je, že předkládá základní charakteristiku této velmi hodnotné sbírky a přináší poznatky o životních osudech učitelů – jejich pořizovatelů. Studie rozšiřuje znalosti o hudebním životě v okolí Mladé Boleslavi na konci 18. a v první polovině 19. století.

KLÍČOVÁ SLOVA: Bezno, Březno, Skalsko, chrámová hudba, tematický katalog, sbírka hudebnin, skladatelé, učitelé, ředitelé kůru, 18. století, 19. století

SUMMARY: The aim of the study is to provide information about the collection of sheet music preserved in the Church of St. Havel in Skalsko. It is a set of approximately 300 sheet music from the 18th and 19th centuries. Some of them were created or copied by local choir directors, but the collection also includes sheet music from Bezno and Březno. Among the sheet music from Březno, a valuable composition by the talented, though completely unknown, composing teacher J. F. Chwátal has been preserved. The contribution of this paper lies in presenting the basic characteristics of this very valuable collection and providing information on the life stories of teachers as its creators. The study expands the knowledge of musical life in the vicinity of Mladá Boleslav at the end of the 18th century and in the first half of the 19th century.

KEYWORDS: Bezno, Březno, Skalsko, church music, thematic catalogue, collection of sheet music, composers, teachers, choir directors, 18th century, 19th century

Tato studie vznikla na základě institucionální podpory Dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace (DKRVO) poskytované Ministerstvem kultury ČR. Oblast 2: Hudební věda.

Úvod

Cílem studie je informovat o sbírce hudebnin dochované v kostele sv. Havla ve Skalsku. Jedná se o pozoruhodný soubor rukopisných a tištěných hudebnin, který od roku 2024 díky grantu Ministerstva kultury ČR zpracovávám pro mezinárodní databázi hudebních pramenů RISM. Autor se nezabývá pouze katalogizací sbírky, ale od počátku se věnuje jejímu hudebně historickému výzkumu. Jeho cílem je tematický katalog výše jmenované sbírky vydaný Národní knihovnou ČR v ediční řadě CATALOGUS ARTIS MUSICAE IN BOHEMIA ET MORAVIA CULTAE. Tato studie poprvé předkládá na základě podrobného zkoumání hudebnin a dalších pramenů, především matrik, základní charakteristiku velmi hodnotné chrámové sbírky hudebnin, objevuje zdejší zapomenuté hudební skladatele a ředitele kůru.¹ Zásadně tak rozšiřuje znalosti o hudebním životě v okolí Mladé Boleslavi na konci 18. a v první polovině 19. století.

Učitelé ve Skalsku v 18. století

Skalsko je obec v okrese Mladá Boleslav ve Středočeském kraji. Rozkládá se asi dvanáct kilometrů západně od Mladé Boleslavi. Nyní zde žije 384 obyvatel.² Po značnou část 18. století byla obec v majetku pražského kostela svatého Michaela řádu servitů. V jejich majetku zůstala až do roku 1785. Servité zde postavili zámek jako své letní sídlo, k věži starého kostela přistavěli novou loď. Za Josefa II. došlo ke zrušení kláštera servitů a Skalsko připadlo náboženskému fondu.³ Zdejší kostel svatého Havla je původně gotický, doložen roku 1364. Z původní stavby je však dochována pouze věž, k níž byl roku 1735 přistavěn nový kostel opravený roku 1879. Interiér zdobí velmi hodnotný hlavní barokní portálový oltář s točenými sloupy a sochami sv. Antonína Paduánského a Františka Xaverského, vyhotovený kolem roku 1735 (architektura i sochy jsou velmi ceněnou prací, pocházejí nejspíše z pražské dílny).⁴

1 Při citacích písemných pramenů je důsledně užit diplomatický přepis. Vlastní jména jsou ponechána v té podobě, jakou za svého života používali či jaká byla užívána nejčastěji v dobových pramenech. Takto jsou uvedena v mezinárodní databázi RISM. John Tyrrell ve své obsáhlé monografii o Janáčkově se přidržel toho, jak svá jména hláskovali a užívali jejich nositelé v souladu s dobovými pravopisnými zvyklostmi vyjadřujícími výslovnost. „Například Zdenka Janáčková se vždy podepisovala jen jako Zdenka a rovněž Janáček o ní vždy mluvil jen jako o ‚Zdence‘. V této knize má tudíž Janáčková manželka jméno ‚Zdenka‘ nikoli ‚Zdeňka‘; jak ji označují české prameny. ... Například Janáčková matka a jeho sestra tak nesou jména Amálie a Rosalie, pod nimiž jsou zapsány v matrikách i v dalších dokumentech, a nikoli moderně hláskované verze Amálie a Rozálie.“ [viz TYRRELL, John. Janáček /I Osiřelý kos 1854–1914. Brno: Host 2018, ISBN 978-80-7577-433-0, s. 23]. K původním tvarům jmen se v poslední době vrací i soudobá česká odborná literatura jiných oborů. Např. autoři výstavy a publikace o významném barokním malíři užívají původní tvar umělcova jména „Johann Kupecky“ [viz Kupecky. Mistr a jeho okruh, Moravská galerie v Brně, výstava 14. 11. 2014 – 17. 5. 2015; SAFARIK, Eduard A. Johann Kupecky (1666–1740). Brno, Moravská galerie v Brně, 2014. 1. + 2. díl, 438 (232+206) s. ISBN 978-80-7027-283-1]. Rovněž např. JAKUBCOVÁ, Alena et al. Česká divadelní encyklopedie: Starší divadlo v českých zemích do konce 18. století. Praha: Divadelní ústav, Academia, 2007. ISBN 978-80-7008-2012-0 (Divadelní ústav), ISBN 978-80-200-1486-3 (Academia), 759 s.; BASTLOVÁ, Eliška. Collectio operum musicalium quae in Bibliotheca Kinsky adservantur. Artis musicae antiquioris catalogorum series vol. 8. Praha: Národní knihovna ČR, 2013, 381 s.).

2 Počet obyvatel v obcích – k 1. 1. 2024. Praha: Český statistický úřad. 17. května 2024.

3 <https://cs.wikipedia.org/wiki/Skalsko> [cit. 2024-05-08]

4 POCHE, s. 321.

Obr. 1 Kostel ve Skalsku (Foto: Jiří Mikuláš)

Skalsko se zapsalo výrazně do dějin hudby, neboť z této obce pocházeli příslušníci dvou významných hudebních rodů 18. století – Bendů a Brixíů.

Rod Bendů, od počátku 17. století usazený v severovýchodních Čechách, se rozštěpil na dvě větve. Prvá žila od poloviny 17. století až do 20. století ve Skalsku. Druhá větev rodu Bendů se usadila v oblasti Nymburka, Lysé nad Labem a Benátek. Zakladatelem hudební tradice skalské větve byl tkadlec a muzikant Martin Benda (1676–1746).⁵ Jeho synem byl skladatel Felix Benda narozený ve Skalsku 25. 2. 1708.⁶ Učil se v rodišti u tamějšího faráře P. Viktorína Zádolského. Jako poddaný servitů se v roce 1726 stal po Šimonu Brixim varhaníkem a ředitelem kůru v servitském kostele sv. Michaela na Starém Městě pražském. Zkomponoval dvě česká sepolcra⁷ a další církevní hudbu. Jeho nejvýznamnějším žákem byl Josef Seger. Felix Benda zemřel v Praze 12. 1. 1768.⁸

Ze Skalska pochází také jedna větev významného hudebního rodu Brixíů. Jeden ze zakladatelů rodu, Jindřich Brixí, byl učitelem ve Skalsku, od 1692 v Dříslech u Staré Boleslavi. Jindřichův syn Václav působil kolem roku 1716 v Plzni, jeho synem byl Viktorín Ignác Brixí (1716–1803), ředitel kůru v Poděbradech. Viktorín Brixí žil od svého 7. roku (tj. od 1723) ve Skalsku.⁹ Zde se učil hudbě u bratra své matky P. Viktorína Zádolského, toho času faráře ve Skalsku. Později vynikl jako klavírista a varhaník, a proto ho jeho bratranec František Benda chtěl získat pro královskou kapelu Friedricha II. Dne 15. 1. 1686

5 HELFERT, s. 60.

6 Státní oblastní archiv v Praze, sbírka matrik (dále pouze SOA Praha), Skalsko 01, snímek 113.

7 Pohřební skladby nejčastěji s tematikou o ukřižování a pohřbení Krista.

8 ŠTĚDRŮN, s. 75.

9 Viktorín Brixí mohl ve Skalsku zřejmě pobývat do poloviny března 1727. Poslední zápis P. Zádolského ve skalské matrice je (v oddílu pokřtěných) z 14. 3. 1727. Poté působí ve Skalsku P. Franciscus Ignatius Pelikan Klattoviensi [!]. SOA Praha, Skalsko 02, f. 52a, b. Mezi lety 1731–1737 studoval V. Brixí gymnázium v Kosmonosích, kde byl také diskantista (viz ŠTĚDRŮN, s. 134).

se ve Skalsku narodila Dorota Brixiová, s níž se 30. 5. 1706 oženil Jan Jiří Benda z druhé větve rodu Bendů pocházející ze Starých Benátek, tkadlec a hráč na cimbál, hobojs a šalmaj. Jejich děti František, Jiří, Jan, Josef a Anna byli významnými představiteli české hudební emigrace v Prusku a Durynsku.¹⁰

Před rokem 1692 byl učitelem (školmistrem) ve Skalsku již zmíněný Jindřich Benda. Další dva skalské učitele z přelomu 17. a 18. století uvádí Antonín Poppr: „První zpráva o učiteli na Skalsku máme z r. 1694, kterého roku docházel na Kovář s farářem Skalským Václav Colus, cantor na Skalsku. R. 1700 jmenuje se učitelem Felix Fotter, rodem ze Skalska.“¹¹ V roce 1703 byl ve Skalsku kantorem Jan Bernard Griner (také psán Kryn), což dokládá přípis v tamní církevní matrice.¹² Skalským učitelem byl jistě ještě ke dni 14. 7. 1715.¹³ Zřejmě od roku 1715 ve Skalsku učil Ferdinandus Ruthe (ca 1684–1757).¹⁴ Kantorem zde byl zcela jistě 16. 12. 1717.¹⁵ Kantoru Ruthovi a jeho manželce Anně se narodily ve Skalsku čtyři děti. Tři však zemřely v dětském věku.¹⁶ Dne 18. 3. 1753 zesnula ve věku 63 let manželka kantora Rutha Anna.¹⁷ Kantor Ferdinandus Ruthe zemřel 14. 7. 1757 stár 73 let.¹⁸

Po Ruthovi několik let ve Skalsku učil Wenceslaus Fotter (či Foter). Kantorem byl jistě od 11. 12. 1757¹⁹ do 28. 9. 1759.²⁰ Dne 27. 9. 1761 byl skalským kantorem Wenceslaus Paulik, či Pawlik (ca 1734–1771).²¹ Ve Skalsku se 22. 9. 1762 ředitel kůru „Wenceslaus Paulik Praefectus Choriorendus“ oženil s Annou, dcerou zesnulého Bernarda Schembery, bývalého kantora v Kováni. Se svojí manželkou měl učitel Paulik čtyři děti, dvě z nich však zemřely v dětském věku.²² Byl zřejmě oblíben, neboť byl během svého nedlouhého působení pětkrát svědkem na svatbách a jedenáctkrát kmotrem či svědkem při křtech.²³ Wenceslaus Paulik „Ludimagister“ zemřel ve Skalsku 23. 11. 1771 ve věku 37 let a 8 měsíců.²⁴

10 HELFERT, s. 108.

11 POPPR, s. 111.

12 „Matrix, aneb. | Kniha w kterežto lety, genž Skrže: | Kržest Swateg. Kczyrkwy Swate Samo SPasytiedne Kržestianske Katolyczke Pržypogengj gsau. Pržy Zadussy Založenj Swatego Haw | la Na Skalsstie: U Swatego Frantisska. w Městis Kowanj: | Narozenj Rodyczky Boży Panny Marie wewsy Sudomeržy | aNanebe wzetj Panny Marie wewsy Katusyczych: Skrže dwo | Czti Hodneho Kněze Pana Patera Victorina Frantisska Zadolskyho | Fararže [!] Skalskeho. Akowaskeho [!]: a Toho Czassu KantorasSkoly [!] Skalske. Jana Bernarda Grinera. ZaPisagy: | Letha Panie: 1703“ SOA Praha, Skalsko 01, snímek 97.

13 Tento den byla pochována jeho dcera: „Zewsy Skalska. Pochowana Frantisska Czera Jana Kryna Kantora Staržy: 2 ½ leta“. SOA Praha, Skalsko 02, f. 216b. Dne 3. února 1715 byla ve Skalsku pokřtěná Dorota „Czera Jana Bernarda Kryna Kantora“. Kmotrou (levans) byla „Panna Anna Zadolska vlastnj Sestra, a Toho Czasu Hospodyně: U: Pana fararže Skalského.“ SOA Praha, Skalsko 02, f. 1a.

14 V matričním záznamu o jeho úmrtí je poznámka: „... Ferdinandus Ruthe per 42 Annos in Skalsko Cantor...“. SOA Praha, Skalsko 02, f. 254b.

15 V ten den byl ve Skalsku pochován syn kantora Rutha Josephus, ve věku necelých čtyř let. SOA Praha, Skalsko 02, f. 216b.

16 Antonius (1718–1719), Theresia (*1719), Wenceslaus Joannes (ca 1723–1735), Barbara (1726–1727). SOA Praha, Skalsko 02, f. 14a, 23a, 49b, 218a, 223b, 227a.

17 SOA Praha, Skalsko 02, f. 242b.

18 SOA Praha, Skalsko 02, f. 244b. Antonín Poppr zaměnil den úmrtí Rutheho za první den na postu kantora, když mylně uvádí: „Dne 14. června 1757. složil v kostele přisahu nový učitel Ferd. Rutte, vyučovav 42 léta. Po Ruttovi učil krátkou dobu Pecháček.“ (viz POPPR, s. 111).

19 Ten den se kantorovi Fotterovi a jeho ženě Elisabethe ve Skalsku narodil syn Antonius Josephus. SOA Praha, Skalsko 02, f. 141.

20 Tento den byl ve Skalsku svědkem při křtu „Wenceslus Fater Cantor Skalskensis“. SOA Praha, Skalsko 02, f. 149.

21 Tento den byl ve Skalsku svědkem při křtu „D Wenceslaus Pawlik Cantor Skalskensis“. SOA Praha, Skalsko 03, f. 5.

22 Elisabetha Maria (1763–1765), Anna Beatrix Emesentiana (*1765), Wenceslaus Josephus Antonius (1767–1769), Josephus Cirilus Methodius (*1769). SOA Praha, Skalsko 03, f. 11, 17–18, 26, 33 (nečíslováno, snímek 74, 80).

23 SOA Praha, Skalsko 03, f. 5, 12 (2x), 16, 17, 24, 27, 30, 31, 36, 37 (nečíslováno snímek 53, 55, 59).

24 SOA Praha, Skalsko 04, f. 60b.

Posledním učitelem působícím ve Skalsku 18. století byl Josephus Pechaczek (či Joseph Pechatschek). Zcela jistě jím byl již 26. 1. 1773.²⁵ Dne 4. 2. 1773 se ve Skalsku oženil s Catharinou, dcerou Joanna Pechaczka z obce Kovanec.²⁶ Manželé Pechaczekovi měli pět dětí.²⁷ Také učitel Pechaczek byl často zván jako kmotr či svědek při křtu. Během své služby zažil zrušení servitského kláštera a odchod tohoto řádu ze Skalska. Je dochována školní fase²⁸ z roku 1791 podepsaná učitelem Pechaczkem.²⁹ Díky tomuto výkazu víme, že do skalské školy tehdy chodilo 64 žáků (35 chlapců a 29 dívek), z nichž bylo 29 dětí chudých, tudíž neplatících. Celkový učitelův roční příjem byl 130 fl.³⁰ 45 kr., z toho od kostela pro školní a hudební službu [„C. Von der Kirche. a) Für Schul= und Musikdienst.“] získal 1 fl. 10 kr. Joseph Pechaczek učil ve Skalsku do roku 1804, neboť již 18. 3. 1805 je zde učitelem jeho nástupce Franz Hampe.³¹ Krátce na to je Pechaczek v matrice uveden jako bývalý učitel („Gewesen Schullehrer“).³² Dne 30. 3. 1806 zemřela Katharina, manželka bývalého školního učitele Josepha Pechaczka.³³ Poté stopy, které by mohly vést k objasnění jeho dalších životních osudů, mizí.³⁴

Stručná charakteristika sbírky

Na kůru kostela sv. Havla se nalézají hudebniny na dvou místech. Převážná část sbírky, ca 300 starších hudebnin z konce 18. a z 19. století, je uložena ve velké skříni za varhanami. O těchto hudebninách informuje Eva Mikanová v publikaci Průvodce po pramenech k dějinám hudby.³⁴ Několik desítek rukopisných a tištěných hudebnin z 20. století je uloženo ve skříni stojící na kůru nedaleko hracího stolu varhan.³⁵

Tato studie je věnována starším hudebninám, jejichž existenci zaznamenává zmíněný Průvodce. Hudebniny jsou uchovány v té podobě, v jaké je v říjnu 1965 našla dr. Mikanová. Jak je to u tohoto typu pramenů běžné, jde v naprosté většině o hudebniny mající podobu provozovacích partů vložených do obalů opatřených titulní stranou s názvem skladby, se jménem skladatele, případně s dalšími údaji. Některé party byly vysypány z obalů, bylo tedy nezbytné pokusit se o úplnou či částečnou kompletaci těchto archiválií. Po značném úsilí se podařilo velkou část takto dochovaných hudebnin zcela či z velké části zkompletovat.

Díky průzkumu a evidenci hudebnin se rozkryly jednotlivé fáze vzniku sbírky. Utvářeli ji skalští kantoři, kteří zajišťovali hudební produkci na kůru kostela, jak bylo v té době obvyklé. Někteří z nich hudebniny pořizovali vlastnoručně, opisováním skladeb (kantoři Franz Hampe, Štěpán Honc), jiní je přinášeli do Skalska z lokalit, kde dříve působili nebo vyrůstali.

25 Tento den byl ve Skalsku kmotrem na křtu „Josephus Pechaczek Ludi Magister ex Skalsko“. SOA Praha, Skalsko 04, f. 6.

26 SOA Praha, Skalsko 04, f. 44b.

27 Josephus Antonius (*1774), Wencesl. Vitus (*1776), Anna (*1778), Franciscus Aloisius (*1781), Catharina (1783–1784). SOA Praha, Skalsko 04, f. 10b. 15b, 23a, 31a, 36b, 79.

28 Zpráva týkající se příjmů a majetků škol a školních učitelů. Slovo fase znamená přiznání příjmů nebo důchodů. „S nastupujícím učitelem uzavřela se přesná smlouva, v níž jeho příjmy i povinnosti vytyčeny; slula fase a předkládala se k potvrzení školnímu dozorcí.“ (ŠAFRÁNEK, s. 107, 221). V Národním archivu je dochován fond školní fase – soubor hlášení o stavu škol, která byla zasílána českému guberniu. Obsahuje ve čtyřech řadách celkem 115 kartonů a 31 knih (NOVOTNÝ).

29 Národní archiv, fond Školní fase, kniha 6.

30 „Rakouský zlatý, od roku 1867 rakousko-uherský zlatý nebo též zlatka, florin či gulden byla měna používaná v letech 1754 až 1892 na území habsburské monarchie včetně českých zemí a později rakouského císařství a Rakousko-Uherska. Německý název Gulden se používal na rakouských bankovkách, na mincích byl vyražen nápis FL.“ https://cs.wikipedia.org/wiki/Rakousko-uhersk%C3%BD_zlat%C3%BD.

31 Tento den byl ve Skalsku kmotrem na křtu „Franz Hampe Schullehrer aus Skalsko“. SOA Praha, Skalsko 05, f. 38b.

32 SOA Praha, Skalsko 05, f. 40a.

33 SOA Praha, Skalsko 12, f. 4a.

34 BUŽGA, s. 250.

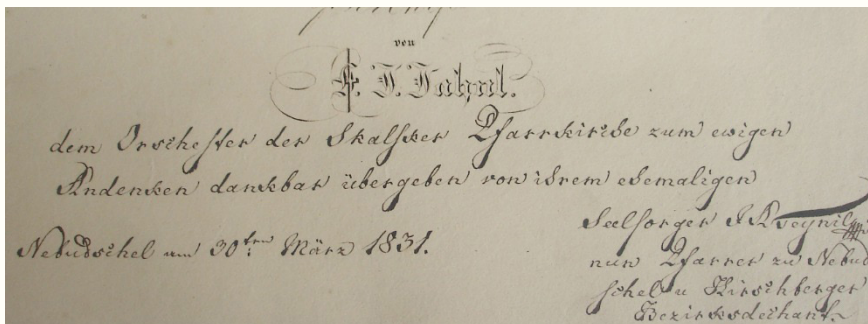
35 Převážnou část tvoří hudebniny V. Kynčila, řídicího učitele z Katusic. Několik hudebnin je od Františka Bušáka ze Skalska (např. opis *Českého requiem* F. Hartla z 30. 12. 1935), Josefa Nejedlého, řídicího učitele v Bosni, či Františka Šimíčka.

Obr. 2 Kůr kostela sv. Havla ve Skalsku (Foto: Jiří Mikuláš)

Tak tomu bylo v případě skalského kantora, březnického rodáka Aloise Velvarského, který si s sebou do Skalska přinesl značnou část hudebnin z kostela sv. Václava v Březně, vlastnoručně pořizovaných březenskými kantory a řediteli kůru Antoniem Schilhou, Josephem Vincentiem Schilhou, Johannem F. Chwátalem, Antonínem Welwarským či Františkem Červou. Tyto hudebniny, původně pořízené pro potřeby kůru v Březně, tvoří dokonce podstatnou část skalské hudební sbírky. Jde o unikátní objev, neboť v Březně se žádné hudebniny do dnešní doby nedochovaly a díky skalské sbírce můžeme poznat hudební historii kostela v Březně.

Kromě Března se do skalské hudební sbírky dostaly i jednotliviny z jiných lokalit, ovšem nemůžeme určit, jakým způsobem byly pro skalský kůr získány (snad darem nebo výměnou mezi kantory). Jde o dvě hudebniny z Bezna psané tamním kantorem Jozefem Wlachem (1769–1840), z pozdější doby pak unikátní soubor hudebnin jičínského kantora a hudebního skladatele Ferdinanda Sasky (1826–1890), zahrnující jak autografy, tak opisy skladeb. Jednu hudebninu věnoval v březnu 1831 orchestru kostela ve Skalsku bývalý skalský farář Josef Teynil (1791–1870),³⁶ v té době již farář v Nebuželích (okres Mělník).

Obr. 3 Dolní část titulní strany hudebniny s věnováním faráře Josefa Teynila, Jahn, F. Jos.: Messe, RISM ID no.: 1001309732, sbírka hudebnin kostela sv. Havla ve Skalsku (Foto: Jiří Mikuláš)

36 Josef Teynil (13. 6. 1790 Mladá Boleslav † 27. 4. 1870) byl v letech 1822–1830 farářem ve Skalsku. In: https://cs.wikipedia.org/wiki/Římskokatolická_farnost_Skalsko.

V dolní části tištěného titulního listu je přípis s věnováním: „dem Orchester der Skalsker Pfarrkirche zum wigen | Andenken dankbar übergeben von ihrem ebemaligen | Seelforger J A Teynil mpria | nun Pfarrer von Nebud | schel u Hirschberger | Bezirksdechant. | Nebudschel am 30ten März 1831“.³⁷ V té době již byl skalským farářem Jiří Procházka (1795–1873), který zde působil až do své smrti a je pohřben u zdi kostela. O znovuobnovení jeho hrobu se zasloužila kostelnice Miloslava Trungelová.

Obr. 4 Pamětní deska P. Jiřího Procházky nad jeho hrobem (Foto: Jiří Mikuláš)

V malé míře se ve sbírce objevují i hudebniny pořízené dalšími písaři, u kterých zatím nemůžeme určit, zda byly pořízené pro Skalsko či se dostaly do Skalska z jiné lokality (kopisté či vlastníci: František Balbich, Johann Boernard, kopista či vlastník podepsaný iniciálami CVR, Wenz. Horak, Franz W. Hausser, Jos. Dolenský, Anton Linder, Wenzl Matěgka, F. L. Nečásek, Nechanský, Pechatsch, Wenzel Pechatschek, Petr, Poppr, Ant. Nep. Fr. Poppr, Joan Poppr, Ignatius Schöbl, Skerle, Carolus Sommer, Streit, Urbánek).

Jak již bylo výše uvedeno, naprostá většina hudebnin má podobu rukopisného hlasového provozovacího materiálu. Výjimkou je několik autografních hudebnin skladatelů (Hampe, Chwátal, Saska) a několik tisků. Nejstarší hudebninou je zřejmě tisk sedmi mší A. Kirchbauera z poloviny 18. století³⁸, nejstarší datované rukopisné hudebniny jsou z roku 1802.³⁹ Kromě hudebnin jsou také dochovány opisy textů duchovních písní bez notového záznamu. Ke sbírce hudebnin není zachován žádný dobový inventář. Na titulních stranách hudebnin pořízených Hampem a Chwátalem jsou dobové signatury. Díky těmto signaturám víme, že sbírka musela být rozsáhlejší; do dnešních dnů je dochována jen část jimi pořízených hudebnin.

37 Jahn, F. Jos.: Messe, RISM ID no.: 1001309732.

38 Kirchbauer, Alphons (1693–1751) *Masses iubilus curia caelestis in terrestri curia septem perbrevis missis adornatus* [Augsburg, Johann Christian Leopold] RISM ID no.: 990033451. Dochován fragment (pouze party canto a organo). V dolní části dedikační strany partu organo je následující přípis učitele v Rejšicích: „Wencesl Fr: Marssiczek Wseganensis“. W. Marssiczek byl v roce 1765 učitelem v Rejšicích (viz HANZAL, s. 486).

39 Tři opisy učitele Hampého: Haydn: *Aria in Dis* (na titulní straně chybně jako Mozart, RISM ID no.: 1001295302), Hoffmeister: *Aria in B* a Hatasch: *Mottetto in B*. Tyto hudebniny Hampe pořídil ještě před svým příchodem do Skalska.

Učitelé ve Skalsku a jimi pořízené hudebniny

Franz Joseph Hampe (1779–1866) – kantor a nově objevený hudební skladatel

Nejstarší dochovaná vrstva hudebnin ve sbírce pochází z pera skalského učitele Franze Josepha Hampeho. Jedná se především o chrámovou tvorbu, operní kontrafakta na duchovní text,⁴⁰ ale i světské skladby (partity, koncerty, symfonie).⁴¹ Hampe si opsal i dvě díla Antonia Schilhy, hudebního skladatele a učitele z nedalekého Března: *Litaniae Lauretanae in Dis*, *Missa Solemnis in C*. Vzhledem k tomu, že se Schilhových skladeb do dnešních dnů dochovalo málo, je tento nález ve skalské sbírce velmi hodnotný.

Obr. 5 Podpis Hampe, hudební žert na konci partu prvních houslí anonymní mše F, sbírka hudebnin kostela sv. Havla ve Skalsku (Foto: Jiří Mikuláš)

Franz Joseph Hampe se narodil ve Velemíně 1. 11. 1779 v rodině Josepha Hampa a jeho ženy Rosalie. Pokřtěn jako „Franciscus Josephus“.⁴² Učitelem ve Skalsku byl jistě 18. 3. 1805.⁴³ Dle Antonína Poppra „Byl učitelem pro hlavní školy zkušeným a znamenitým hudebníkem.“⁴⁴ V květnu 1824 je v matrice uveden jako školní učitel skalský, měšťan mladoboleslavský.⁴⁵ Jeho manželkou byla Anna Victoria narozená ve Velvarech 15. 10. 1780. Její otec „Venceslaus Hrubí“ je v matrice uveden jako „Vir Consularis“, matka se jmenovala Maria Anna.⁴⁶ Ve Skalsku se manželům Hampeovým narodilo deset dětí, z nichž šest zemřelo v dětském věku. Dcera Anna zemřela 21. 1. 1827 v Mimoni ve věku 17 let na prsní vodnatelnost.⁴⁷ Syn Paul (Pavel) Hampe, narozený 14. 11. 1809 ve Skalsku, studoval

40 Pojem kontrafaktum se používá především ve významu vokální skladby, která má pod melodií podložený jiný text než ten, jenž byl s touto melodií spojen původně. <https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php/Kontrafaktum>.

41 Jedná se o rozsáhlou sbírku. Vzhledem k tomu, že Hampe jím pořízené skladby označoval svými signaturami, můžeme usuzovat, že pořídil minimálně 225 opisů děl jiných autorů chrámové i světské hudby a jeden autograf své kompozice. Z tohoto množství je dnes dochována přibližně třetina – 84 skladeb (např. A. Diabelliho, Eyblera, J. Gellerta, V. Maschka, W. A. Mozarta, J. J. Ryby, K. Taschky aj.). Sbíрку rozdělil do skupin podle žánru (např. mše, offertoria). Každou skupinu opatřil vlastními signaturami od čísla 1. Například signatur mší je známo 53 (Nro. 1–53). Z toho je dnes dochováno pouze 17 mešních kompozic (Nro. 1, 6, 13, 18, 20, 24, 26, 30, 32, 35, 36, 45, 46, 50, 52, 53).

42 Státní oblastní archiv v Litoměřicích, sbírka matrik, matrika narozených Velemín 1702–1784, inv. č. 8488, p. 815 [digitální sken č. 410].

43 Tento den byl ve Skalsku kmotrem při křtu „Franz Hampe Schullehrer aus Skalsko“. SOA Praha, Skalsko 05, f. 38b.

44 POPPR, s. 111.

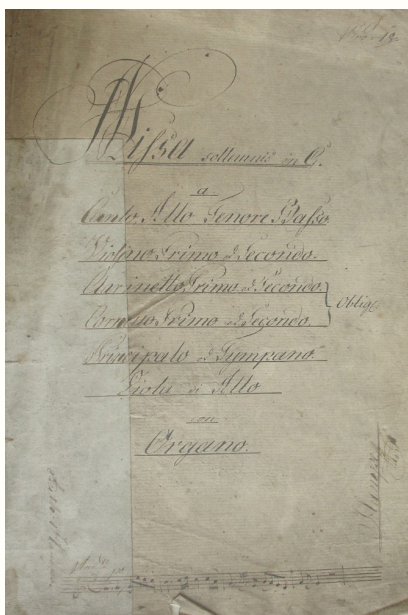
45 SOA Praha, Skalsko 12, f. 14a.

46 SOA Praha, Velvary 04, p. 395.

47 SOA Praha, Skalsko 12, f. 16a.

v Praze filozofii, pak medicínu (v roce 1832 zapsán mezi posluchači medicíny).⁴⁸ Dne 8. 3. 1838 umírá ve věku 58 let Hampeho manželka Anna.⁴⁹ Franz Joseph Hampe byl učitelem ve Skalsku do července 1843. Poté odešel na odpočinek do Mladé Boleslavi, kde 3. 8. 1866 zemřel ve věku 87 let na cholera.⁵⁰

Novým objevem je skutečnost, že Hampe byl též hudebním skladatelem. Ve sbírce se dochovala jeho kompozice *Missa solemnis in C*. Jde o unikátně dochovaný autograf v podobě partů.

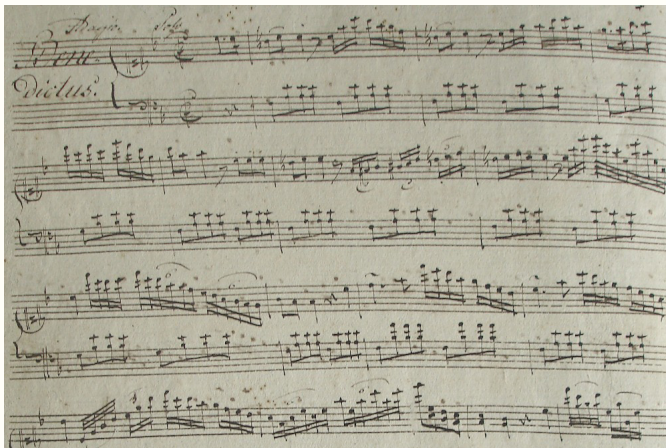
Obr. 6 Titulní strana autografu Hampeho kompozice *Missa solemnis in C*, sbírka hudebnin kostela sv. Havla ve Skalsku (Foto: Jiří Mikuláš)

Hampeho mše je rozsáhlá, slavnostní mešní kompozice pro čtyři vokální party, bohatě obsazený orchestr (včetně dvou obligátních klarinetů, obligátních lesních rohů) a varhany. Varhany mají předepsaná dvě virtuózní sóla. Kratší v části *Et incarnatus*, rozsáhlejší v celé části *Benedictus*. Část *Benedictus* koncipovaná jako duet pro sólový tenor, sólový bas, koncertantní varhany s doprovodem orchestru v tónině F dur je vrcholem díla. Tato rozsáhlá, 106 taktů dlouhá kompozice připomínající pomalou větu instrumentálního koncertu, je zkomponována v umně vystavěné sonátové formě s poměrně rozsáhlým provedením a pozměněnou reprízou. Jde již o hudbu ranně romantickou evokující čísla z Rossiniho či z Auberových oper. Je velká škoda, že tato Hampeho mše je pouhým fragmentem. Chybí totiž party violy, veškerých dechových nástrojů a tympánů.

48 MÁCHA, s. 346.

49 SOA Praha, Skalsko 12, f. 20b.

50 SOA Praha, Mladá Boleslav 39, matřka zemřelých 1863–1873, f. 112. Zde je uvedeno, že je 16 let ženatý (druhé manželství?) a povolání „rodem z Velemína, bývalý učitel na Skalště, měšťan zdejší“.

Obr. 7 Část virtuózního varhanního partu v části Benedictus Hampeho mše, sbírka hudebnin kostela sv. Havla ve Skalsku (Foto: Jiří Mikuláš)

Štěpán Honc (1815–1877)

Po Franzi Josephu Hampem nastoupil do úřadu skalského kantora jeho zeť Štěpán Honc. Od něho se ve sbírce zachovalo dvacet devět hudebnin.⁵¹ Školní učitel ve Skalsku Štěpán Honc⁵² se narodil 21. 3. 1815 v Katusicích č. p. 46. Jeho rodiči byli domkář Jozef Honcz a jeho manželka Kateřina, dcera Mateje Huka, domkáře z Krnska.⁵³

Honc byl Hampeho nástupcem od srpna 1843. Hampemu, učiteli na odpočinku musel odvádět třetinu svých veškerých příjmů.⁵⁴ Od roku 1832 byl ve Skalsku školním pomocníkem.⁵⁵ Učitelem byl jistě již 24. 8. 1843. Jeho dosud známými školními pomocníky – podučiteli byli: Josef Hálek (jistě od 13. 2. 1845 do 17. 6. 1850),⁵⁶ František Nejedlo (jistě od 16. 12. 1852 do 13. 10. 1853),⁵⁷ František Panýr (jistě 21. 6. 1860)⁵⁸ a Václav Procházka (jistě 7. 12. 1864).⁵⁹ V polovině srpna 1877 byl učitelem ve Skalsku již Honcův zeť Alois Velvarský (1844–1906).

Dne 7. 2. 1842 se „Spomocnjk sskolnj ze Skalska N:23“ Štěpán Honc oženil s Jozefou (nar. 1821), nezletilou dcerou učitele Franze Josepha Hampeho.⁶⁰ Již 10. 4. 1842 se ve Skalsku manželům Honcovým narodil syn Albin Giřj Hugo Stanislaw.⁶¹ Následují jejich

51 Skladatelé: L. van Beethoven, F. A. Boieldieu, A. Diabelli, Dolenský, R. Führer, J. Gellert, Gruss, F. Hegenbart, V. E. Horák, J. N. Hummel, Kreutzer, Maschek, V. Maschek, Müller, D. Müller, J. I. Schnabel, C. M. von Weber, K. Taschka, L. Veiss.

52 Na dochovaných hudebninách je podepsán jako „Stephan Honc“, v matrikách jako „Sstěpán Honc, Štěpán Honc“. V matričních záznamech je kněžími zachycen jako „Stěpan Honc, Štěpán Honc“.

53 SOA Praha, Kovář 06, f. 22. Pomocníkem byl prokazatelně od 22. 4. 1837 do 23. 2. 1843. V té době byl Honc ve Skalsku opakovaně kmotrem (22. 4. 1837, 1. 5. 1839, 9. 5. 1840, 3. 1. 1841, 24. 9. 1842, 23. 2. 1843). SOA Praha, sbírka matrik, Skalsko 06, p. 46–47, 122–123, 64–65, 124–125, 130–131.

54 POPPR, s. 111. Nárok na penzi měli pouze učitelé normálních a hlavních škol. Učitelé triviálních škol mající syna učitelem mohli odstoupit v jeho prospěch, později se připouštěla také volnější praxe při odstupu i ve prospěch dcer nebo příbuzných, v tomto případě zetě (viz ŠAFRÁNEK, s. 222).

55 POPPR, s. 111.

56 Podučitel Josef Hálek byl ve Skalsku dvakrát kmotrem (13. 2. 1845, 17. 6. 1850) a jednou svědkem na svatbě (23. 4. 1850). SOA Praha, sbírka matrik, Skalsko 07, f. 1, 21; Skalsko 10, f. 2.

57 Podučitel František Nejedlo byl ve Skalsku dvakrát kmotrem (16. 12. 1852, 13. 10. 1853) a jednou svědkem na svatbě (8. 8. 1853). SOA Praha, sbírka matrik, Skalsko 07, f. 33, Skalsko 10, f. 17.

58 Podučitel František Panýr byl kmotrem 21. 10. 1860. SOA Praha, sbírka matrik, Skalsko 07, f. 66.

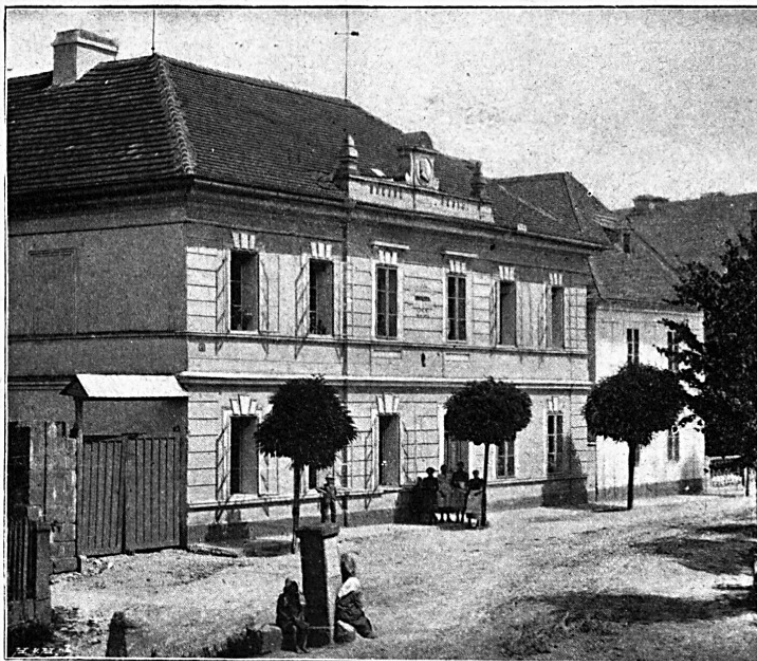
59 Podučitel Václav Procházka byl kmotrem 7. 12. 1864. SOA Praha, sbírka matrik, Skalsko 07, f. 88.

60 Svědky byli Augustin Keisticz, ředitel panství a justiciár v Niměřicích, a lesník ve Skalsku Johann Ritzler. SOA Praha, sbírka matrik, Skalsko 09, sken 21, f. 20.

61 SOA Praha, sbírka matrik, Skalsko 06, sken 41, p. 76–77.

další čtyři děti, z nichž dvě zemřely v dětském věku.⁶² Manželka učitele Honce Jozefa zemřela ve Skalsku (č. p. 23) dne 31. 12. 1863 na plicní souchotiny.⁶³ Školní učitel na výslužbě Štěpán Honc zemřel ve Skalsku (č. p. 23) dne 3. 12. 1877.⁶⁴

O Honcově působení ve Skalsku máme svědectví v knize *Cesta životem Václava Dlouhého: učitele, písmáka*: „Ale neděli jako neděli chodívali jsme na velkou do farního kostela na Skalsko. Pan učitel Honc pěstoval téměř náruživě hudbu. Pobýti dvě až tři hodiny v kostele nikoho neunavilo.“⁶⁵ Mimo jiné se zřejmě věnoval archeologii.⁶⁶ V roce 1858 s kaplanem Františkem Telešem založil ve Skalsku školní knihovnu a vedl její správu.⁶⁷

Obr. 8 Škola ve Skalsku před rokem 1895, snímek z publikace POPPR, Antonín. *Školství soudního okresu Bělského*.

Alois Velvarský (1844–1906)

Štěpána Honce následoval ve funkci skalského kantora jeho zeť Alois Velvarský (1844–1906). Díky němu se do Skalska ve druhé polovině 70. let 19. století dostalo velké množství hudebnin z kostela sv. Václava v Březně. Jde o hodnotné rukopisy březenských kantorů z druhé poloviny 18. století a počátku 19. století. Skutečnost, že rukopisy z Března vlastnil Alois Velvarský, dokládá jeho přípis s datací 26. 6. 1874 na Chwátalově opisu Schiedermayerovy kompozice *Missa sollemnis et brevis in B*, a také otištěné razítko Aloise Velvarského na několika březenských hudebninách. Březenské muzikálie získal Alois Velvarský s velkou pravděpodobností od svého otčima, druhého manžela své mat-

62 Emilie Jiřinka Kateřina Marie, Augustin Emanuel Štěpán Jiří, Marie Josepha Jiřinka Kateřinka, Augustina a Ladislav Jiří Karel.

63 SOA Praha, sbírka matrik, Skalsko 19, p. 98.

64 SOA Praha, sbírka matrik, Skalsko 19, sken 124, p. 242.

65 *Cesta životem Václava Dlouhého: učitele, písmáka*, s. 65.

66 *Památky archaeologické a místopisné*. Díl VI., s. 174.

67 *Světovzor*, ročník 4, 22. dubna 1870, Příloha k číslu 14, s. [49].

ky, březenského učitele Františka Červy (1822–1892). Alois Velvarský se narodil v Březně 30. 12. 1844.⁶⁸ Byl synem tamního učitele Antonína Welwarského (1804–1848). Jako školní učitel v Sudoměři se dne 21. 6. 1869 v Březně oženil s Emilií Honcovou (1845–1896), dcerou Štěpána Honce (1815–1877), školního učitele ve Skalsku, tehdy bytem v březenské škole, číslo domu 50. Koncem 60. a v první polovině 70. let učil v Sudoměři.⁶⁹ Zde se mu narodily dvě děti.⁷⁰ V polovině srpna 1877 byl Alois Velvarský již jistě učitelem ve Skalsku, neboť zde přišlo na svět jeho třetí dítě.⁷¹ Alois Velvarský byl učitelem ve Skalsku prokazatelně ještě 11. 10. 1896, o čemž svědčí matriční záznam o úmrtí jeho první manželky Emilie.⁷² Dne 1. 8. 1898 se v Libuni (okres Jičín) oženil s Kateřinou Lexovou. Zemřel jako „řídící učitel obecné školy ve Skalsku ve výslužbě“ ve Skalsku č. p. 66 dne 27. 9. 1906.⁷³

Hudebniny z Března a jejich pořizovatelé

Hudebniny, přenesené z Března do Skalska učitelem Aloisem Velvarským, jsou psány březenskými kantory Antoniem Schilhou, jeho synem Josephem Vinzenzem Schilhou, Johannem F. Chwátalem, Antonínem Welwarským a Františkem Červou.

Schilha, Antonius (ca 1735–1793), učitel a hudební skladatel

Na kůru kostela sv. Havla ve Skalsku jsou dochovány dvě hudebniny psané učitelem Antoniem Schilhou pro březenský chrám, a to *Regina coeli in C* od Dittersdorfa a *Veni sancte ex D* od Brixiho. Na obou hudebninách se podepsal „Ex musicalibus Antony Schilha“. Jde o vzácný nález, neboť dosud nebyl znám jediný písemný dokument psaný jeho rukou. Ve své době byl známým hudebním skladatelem – je uváděn i v Dlabáčově slovníku z roku 1815⁷⁴ – ale do dnešní doby se dochovalo pouze několik jeho skladeb, psaných však rukou jiných písařů. Jeho hudebního nadání si všímá i fase z roku 1765: „potřebnost kantora | pro školu a ještě víc pro hudbu a zpěv“.⁷⁵

Hudební skladatel a březenský kantor Antonius Schilha se narodil kolem roku 1735.⁷⁶ Učitelem v Březně se stal údajně roku 1763. V roce 1777 zde začal vyučovat dle nového způsobu.⁷⁷ Březenské matriky zachycují sedm potomků učitele Antonia Schilhy a jeho manželky Anny.⁷⁸ Jejich kmoťři (*levans*) pocházeli z rodin zámeckých úředníků,⁷⁹ včetně ředitele panství. Také svědky křtu (*testes*) byli často zámečtí zaměstnanci či jejich rodinní příslušníci. Z roku 1789 je dochováno Schilhovo svědectví o výši jeho služného: „Dostávám týhodně od poznání písmen 4 ½ denáru, od slabikování 1 kr., od čtení, psaní a počtův 2 kr. Ve věcech potravních něco málo. Na místě koledy do stávám dar ,nového roku' jen z těch

68 SOA Praha, Březno 08, f. 54.

69 Jako učitel v Sudoměři byl 7. 2. 1871 svědkem na svatbě. SOA Praha, Skalsko 18, f. 27.

70 Břetislav Alois Emil *31. 7. 1871 a Emilie Maria Alžběta *27. 1. 1774. SOA Praha, sbírka matrik, Skalsko 16, f. 56, 60.

71 Marie Jindřiška *15. 8. 1777 †23. 1. 1930. SOA Praha, sbírka matrik, Skalsko 20, f. 38.

72 SOA Praha, Skalsko 22, p. 30.

73 SOA Praha, Skalsko 22, p. 79.

74 DLABACZ, III. Band, sl. 41.

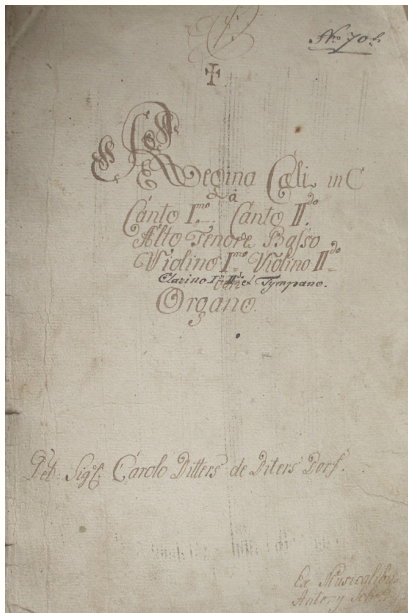
75 HANZAL, s. 486.

76 Místo a datum narození není tedy známo, neboť se nepodařilo nalézt záznam o křtu v dobových matrikách. Na dochované hudebnině uveden jako „Antony Schilha“, v matričních záznamech zachycen jako „Schülha“ či „Schylha“. Užit i novodobý tvar „Antonín Šilha“ (viz VANĚK, s. 143 a 169).

77 „R. 1763 dostal se, za kantora' do Března Antonín Šilha, který počal r. 1777 ve škole, dle nového předepsaného způsobu' vyučovati.“ (viz VANĚK 1878, s. 143).

78 [1] Barbara (†1764), [2] Vincentius Wenceslaus (1763), [3] Josepha Theresia (1765–1768), [4] Josephus Vincentius (1767–1824), [5] Antonia Maria Anna (1769), [6] Schilha Josephus (*ca 1776–1779), [7] Eleonora Barbara (1779–1779). SOA Praha, Březno 02; Březno 03; Březno 18, Březno 20.

79 [1] Wenceslaus Hunerle, ředitel panství („hoc tempore Director hujatis“); [2] jeho manželka Josepha; [3] Eleonora, žena ředitele panství Joanna Fredinada Schüllera; [4] Josephus Werner, obroční („frumentarius“).

Obr. 9 Titulní strana hudebniny opané Antoniem Schilhou, sbírka hudebnin kostela sv. Havla ve Skalsku (Foto: Jiří Mikuláš)

míst, která k chrámu páně březenskému náležejí; však musím si pro takový dar, obnášející 3 kr. do každého numera jíti. Z ostatních pak vesnic, které k filiálnímu kostelu sv. Štěpána v Řitonicích náležejí, již na třetí rok ničehož dostati nemohu. Kdyby nebylo deputátu od milostivé vrchnosti, živ bych býti nemohl. Zasloužil bych nějakého milostivého přídavku na pomocníka, protože už starý jsem. [Bylo mu 55 let.] Míval jsem ke své službičce 20 zl. z kontribuční kasy, ale již od r. 1777 jsou mi odňaty; na mou stížnost při sl. gubernium obdržel jsem milostivého přídavku 12 zl., ostatních 8 zl. tratím.⁸⁰ Tehdy byl u něho pomocníkem jeho syn Josephus Vincentius.⁸¹ Jako pomocníka jej také zachycuje školní fase z roku 1790.⁸² Na základě studia březenských matrik víme, že od 11. 10. 1778 do 26. 3. 1781 byl školním pomocníkem („adjunctus Scholae“) u Antonia Schilhy v Březně jistý Josephus Popper (či Poper), tehdy poddaný panství Mladějov.⁸³ Učitel Antonius Schilha zemřel v Březně č. p. 50 dne 17. 6. 1793 na souchotiny ve věku 58 let, pohřben byl na zdejším hřbitově 19. 6. 1793.

Schilha Josephus Vincentius (1767–1824)

Po svém otci působil ve funkci kantora v Březně jeho syn Josephus Vincentius Schilha. Ve skalské sbírce se zachovalo šest jím psaných hudebnin.

Josephus Vincentius Schilha⁸⁴ se narodil v Březně 11. 9. 1767. Téhož dne byl v tamním chrámu sv. Václava pokřtěn. Byl synem březenského učitele Antonia Schilhy a jeho ženy Anny. Jeho kmotrem (levans) byl panský úředník, obročník (frumentarius)

80 VANĚK 1878, s. 143.

81 VANĚK 1878, s. 143.

82 Národní archiv, fond Školní fase, kniha 5 (Školní fase Boleslavský kraj č 1–118 a Index, č. 15 Březno).

83 SOA Praha, Březno 06, f. 5, 7, 10, 17, 21, 25, 29, p. 168, 184; Březno 07, f. 6, 22; Březno 23, p. 30–31, 36–37, 228, 229, 302; Březno 24, f. 26; Březno 25, f. 91.

84 Na dochovaných hudebninách uváděn jako „Jos. Vinc. Schilha“ či „Winc Schilha“, v matričních záznamech zachycen jako „Josephus Vincentius legitimis filius Antony Schilha Cantoris hujatis“, „Winzenz Ssilha“, „Wincenc Ssilha“ či „Wyncenc Ssilha“. Užití i novodobý tvar „Vincenc Šilha“ (Viz VANĚK, s. 143–145).

Josephus Werner. Svědky (*testes*) byli P. Joannes Scheibel, březenský farář, a Theresia, manželka tamního felčara (*chirurgus*) Georgia Barthla.⁸⁵ V roce 1789 byl v Březně školním pomocníkem u svého otce.⁸⁶ Zcela jistě byl pomocníkem také v roce 1790, což dokládá jeho podpis ve školní fasi „Wincenz Schilha | Gehielfer“.⁸⁷ Dne 18. 9. 1791 se v březenském kostele oženil. Jeho nastávající byla Terezie, dcera Petra Sspalka, šenkýře v Březně. Svědky byli vrchnostensští úředníci, „Sprawce w Březně“ (ředitel panství) Josef Ulrich a „Kancelářský w Březně“ Jan Marcellj.⁸⁸

Po smrti svého otce, učitele Antonia Schilhy se stal březenským školním učitelem. Zcela jistě jím byl od 27. 12. 1793⁸⁹ až do smrti. „Na podzim r. 1807 chodilo do březenské školy ze 257 žáků pouze 15; farář žádal o pomoc vikáře a vikář vrchnostenský úřad; dobře to prý účinkovalo.“⁹⁰ Roku 1810 byla v Březně nová škola.

V Březně se manželům Schilhovým narodilo jedenáct dětí.⁹¹ Kmotry (někdy uváděni jako svědci) při křtu byli převážně řemeslníci či jejich rodinní příslušníci. Nechyběla ani kmotra z řad aristokracie, neboť třikrát přijala tuto úlohu žena krajského sekretáře, později komisaře Aloisia Paczofský von Libin.⁹² Jedním z kmotrů prvorozeného syna Josefa Wincence (1793) byl zámecký úředník, důchodní z Března Ferdinand Matauch.⁹³

Také učitel J. V. Schilha byl v Březně několikrát kmotrem. Nejčastěji – šestkrát – dětem březenského sedláka Matiege Swobody.⁹⁴ V roce 1801 byl nejprve kmotrem synovi poklasného z Dlouhé Lhoty a později dceři mlynáře Mladka. Ke kmotrovství se uvolil také v roce 1804 u syna vdovy⁹⁵ a o deset let později u jednoho z nemanželských dvojčat.

Učitel J. V. Schilha měl několik školních pomocníků. Roku 1806 to byl zřejmě jistý František Maršiček;⁹⁶ který byl v Březně učitelem, farářem byl Jan Seifert. Dne 24. listopadu 1806 byla v Březně zkouška. Zkoušejícím byl vikář Antonín Preitenberger. „O zkoušce této zapověděl vikář učitelům ‚všecko musicírování po hospodách.‘ Avšak ještě r. 1807 stěžoval si farář, Jan Seifert u vikáře, že ‚učitelové březenští každou neděli po hospodách se toulají; též prosil vikáře, aby učitelům nařídil, aby ‚vyučovali žáky společně, a ne jednoho po druhém u stolu.‘ Hned druhého dne dostali učitelové stran obého přísnou důtku.“⁹⁷ V roce 1810 byl pomocníkem, kterého učitel sám ze svého vydržoval, Josef Čech.⁹⁸ Roku 1813 odešel J. V. Schilhovi pomocník Augustin Bartoš: „R. 1813 odešel učiteli Vincencovi Šilhovi pomocník Augustin Bartoš z té příčiny,

85 SOA Praha, Březno 02, f. 304[a].

86 VANĚK 1878, s. 143.

87 Národní archiv, fond Školní fasy, kniha 5 (Školní fasy Boleslavský kraj č. 1–118 a Index, č. 15 Březno).

88 „Wincenz Ssylha vlastni Syn Antonina Ssilhy sskolního Ucitele w Brezně a nyní giž sám Učitel zpomocnej“. SOA Praha, Březno 17, p. 5.

89 Což dokládá matriční záznam o narození a pokřtěni syna Josefa Wincenze. „Wincenz Schilha Učitel Skolnj“. SOA Praha, Březno 06, f. 5.

90 VANĚK 1878, s. 144.

91 SOA Praha, Březno 06, f. 5, 7, 10, 17, 21, 25, 29, p. 168, 184; Březno 07, f. 6, 22; Březno 23, p. 30–31, 36–37, 228, 229, 302; Březno 24, f. 26; Březno 25, f. 91.

92 [1] 28. 3. 1798 Carolina Anna („Panj Aloysis z Libinu – Kragaska Sekretaržka“), [2] 29. 6. 1802 Jan Petr („Aloyziga Paczofský v Libin m. p. bjdlyc w Brzezne kragaska sekretaržka“), [3] Wacław Wogtéch („Aloisia von Libin krajska komisarka bidljcy w Brezně“). SOA Praha, Březno 06, sken 15, 21, 25.

93 „Ferdinand Matauch = Duchodnj = z Brzezna“. SOA Praha, Březno 06, sken 8.

94 SOA Praha, Březno 06, f. 4, 8, 15, 22 a p. 31. Jednou byla kmotrou dítěte M. Swobody manželka učitele J. A. Schilhy Terezie. SOA Praha, Březno 06, f. 5.

95 SOA Praha, Březno 06, f. 16, 19, 23.

96 Zřejmě syn Frantisska Marssiczka (* ca 1747 † 2. 5. 1812), učitele v Dobrovici (jistě 30. 3. 1782 – 19. 1. 1791) a Žerčicích (jistě 29. 8. 1793 – 10. 10. 1808). Pokřtěn byl v Dobrovici dne 17. 1. 1784 jako Franciscus Mathias. SOA Praha, Dobrovice 03, f. 675.

97 VANĚK 1878, s. 144.

98 VANĚK 1878, s. 144.

jak u vikáře udával, že prý se „učitele nikdy nenají“; učitel vzal si jiného pomocníka a poslal ho k vikáři na examen s následujícím přepisem: „Vysoce učený, dvojctihodný jemnost pane! V nehlubší poniženosti ruku líbám a toho mého pomocníka k Jejich Milosti na examen odesílám [sic!] a co nejponiženěji žádám a prosím, by jej pod svou ochranu jakožto chudého člověka přijmouti a mně jej ku po moci zanechatí milostivě a dobrotivě sobě oblíbiti ráčili; kterýžto člověk dobrého ducha, nábožný, mírný, k dětem přívětivý a pilný jest. Též v chrámu Páně v muzikálních inštrumentech potřebovati se dá, a takového člověka nejvíce potřebuji. Vincenc Šilha, učitel.“⁹⁹ Počátkem roku 1818 byl školním pomocníkem učitele Schilhy v Březně Wenzl Kačerowsky.¹⁰⁰

Školní učitel Josephus Vincentius Schilha zemřel v Březně 14. 6. 1824.¹⁰¹

Johann F. Chwátal (1796–1830) – učitel a nově objevený hudební skladatel

Dalším březenským kantorem se stal zeť J. V. Schilhy – Johann F. Chwátal. Díky jeho signaturám na titulních stranách hudebnin víme, že za svůj nedlouhý život pořídil nejméně 83 hudebnin, z nichž je ve skalské sbírce zachováno 44. Jedná se o hudebniny psané a signované jeho rukou.

Učitel Johann F. Chwátal¹⁰² se narodil 19. 10. 1796 v obci Kněžmost č. p. 76. Následujícího dne byl pokřtěn ve farním chrámu sv. Václava v obci Boseň jako „Jan Nepomuczky“.¹⁰³ Jeho rodiči byli tesař Jan Chwatal a Anna, dcera Jana Prilla ze Žantova.¹⁰⁴

Údajně kolem roku 1822 přišel učit do Března.¹⁰⁵ Dne 15. 11. 1824 se jako školní učitel oženil s Terezií, dcerou jeho předchůdce, zesnulého učitele Vincentia Schilhy.¹⁰⁶ Z tohoto manželství vzešly tři dcery: Rozina Terezye (*1825),¹⁰⁷ Alžběta (*1827)¹⁰⁸ a Terezye (*1829).¹⁰⁹ Chwátalovým školním pomocníkem byl Václav Knobloch.¹¹⁰

99 VANĚK 1878, s. 144–145.

100 Dne 22. 1. 1818 byl v Březně kmotrem Waclawa, nemanželského syna Magdaleny, dcery „z lewego Boku. Matky Anny rozene Kankowj z Března“ (SOA Praha, Březno 07, f. 22).

101 „Wincenc Ssilha sskolni Učitel v březenske sskole, swobodny“; „Wek 57 let. Nemoc. Na Wischnuti“. SOA Praha, Březno 24, f. 12.

102 Na hudebnině jednou podepsán také jako „Johann F. Chwatal“. Písmeno F je zřejmě iniciála jména získaného při birmování. V matrikách se podepisoval jako „Jan Chwátal“. Psán také jako „Jan Chwatal“ (záznamy kněží v matrikách) či „Jan Chvátal“ (viz VANĚK, s. 51–52).

103 SOA Praha, Boseň 04, p. 103.

104 Jejich svatba se konala v Bosni dne 13. 10. 1795 (SOA Praha, Boseň 11, p. 60). Dne 21. 7. 1800 se v Kněžmostu č. p. 76 narodil učitelův mladší bratr Jozef (SOA Praha, Boseň 04, s. 114). Otec učitele Chwátala zemřel 21. 11. 1827 v Kněžmostu č. p. 76 ve věku 56 let na břišní tyfus („An Schleimfieber“). (SOA Praha, Boseň 17, p. 62). Matka učitelova Anna, dcera Jana Prilla a jeho manželky Doroty, chalupníku ze Žantova (nyní městská část obce Kněžmost) se narodila 24. 6. 1770 v Žantově č. p. 11 (SOA Praha, Boseň 02, p. 466). Zemřela v Kněžmostu dne 19. 4. 1837 na „wodnatelnost“. (SOA Praha, Boseň 17, p. 70).

105 „Okolo r. 1822 dostal se do Března za učitele Jan Chvátal“ (viz VANĚK, s. 145).

106 SOA Praha, sbírka matrik, Březno 18, p. 131–132. Manželka učitele Chwátala Terezie Alžbieta se narodila v Březně 12. 6. 1795 (SOA Praha, Březno 06, f. 7). Zemřela dne 27. 9. 1857 na tuberkulózu („Souchoť“) v Březně č. p. 8 („Terezie Chwátalová vdo- | va po † Janu Chvátalovi | školním učiteli v Brez | ne č. d. 50 okresu Mlado | Boleslavského“. SOA Praha, Březno 25, f. 91).

107 Chwátalová Rozina Terezye; *30. 5. 1825, pokřtěná 31. 5. 1825 (SOA Praha, Březno 07, f. 52).

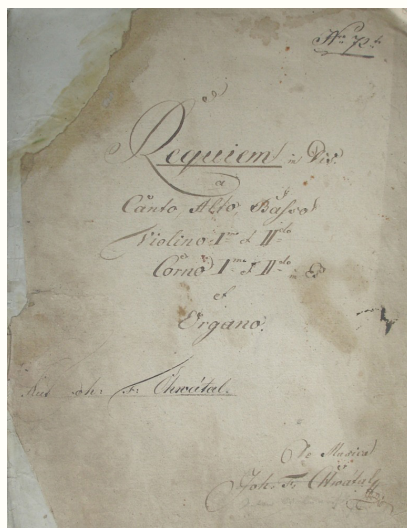
108 Chwátalová Alžběta; *7. 11. 1827, pokřtěná 8. 11. 1827 (SOA Praha, Březno 07, sken 66, f. 63). Dne 3. 2. 1858 se v Březně provdala za Františka Voláčka (*16. 3. 1826), školního učitele z Dlouhé Lhoty, č. p. 62 (Březno 19, sken 20, f. 16). Z tohoto manželství vzešly tři děti: Bohuchwal František (*24. 12. 1858), dvojčata Marie Alžběta (*7. 4. 1862 †24. 9. 1862; Březno 26, f. 64, Březno 35, f. 19) a Bohumír Josef (*7. 4. 1862 †11. 4. 1862; Březno 26, f. 64, Březno 35, f. 17). Alžběta Voláčková, dcera učitele Chwátala, zemřela ve Dlouhé Lhotě dne 12. 4. 1862 na ochrnutí dělohy následkem porodu („Ochrnutí máteřníku co následek porodů“). Pochována byla tamtéž 14. 4. 1862 (SOA Praha, sbírka matrik, Březno 35, f. 18).

109 Chwátalová Terezye; *11. 10. 1829, pokřtěná 12. 10. 1829 (SOA Praha, Březno 07, f. 72).

110 „... pomocníkem u něho byl Václav Knobloch, jehož jediný příjem mimo stravu u učitele – bylo „Vyučování dětí muzice.“ VANĚK 1878, s. 145.

Mezi lety 1828–1830 byl učitel Chwátal v Březně kmotrem tří zde narozených dětí¹¹¹ a dvakrát svědkem na svatbě.¹¹² Zemřel 15. 12. 1830 v obci Březno v č. p. 51 na tuberkulózu (souchotiny) ve věku 34 let. Pohřben byl tamtéž 18. 12. 1830.¹¹³

O Chwátalově velkém hudebním talentu a vzdělání svědčí jeho unikátně zachovaná kompozice *Requiem in Dis* pro tři zpěvní hlasy, dvoje housle, dva lesní rohy a varhany.¹¹⁴ Jde o komorní ne příliš rozsáhlou kompozici vyznačující se klidem a půvabnou melodikou. Skladatel zde s citem zhudebnil text zádušní mše. Sekvence *Dies irae* (Den hněvu) je značně zredukována. Z devatenácti veršů užil skladatel pouze verše tři: první verš *Dies irae! Dies illa* (Onen den, den hněvu lkavý, v c mollové tónině, takty 1–12), druhý verš *Quantus tremor est futurus* (Strašné chvění, bázeň hrozná, Es dur, takty 12–23) a závěrečný devatenáctý verš *Huic ergo parce, Deus* (Tohoto pak šetři, Bože, Es dur, takty 23–34). Jedině první verš *Dies illa* vyjadřuje jistou bázeň v mollové tónině. Nejedná se však o dramatické líčení dne hněvu, jako například u Mozarta. Hudba zbylých dvou částí sekvence je již klidná a optimistická. Velmi půvabná a optimistická je část *Benedictus*. Je koncipována jako sonátová věta s provedením a obměněnou reprízou v tónině B dur pro sólový soprán, dvoje housle a bas. Tato skladba je velkým objevem. Chwátalovo mimořádně kvalitní malé komorní *Requiem in Dis* si rozhodně zaslouží být vydáno v kritické edici a být provozováno.

Obr. 10 Titulní strana autografu skladby *Requiem in Dis* J. F. Chwátala, sbírka hudebnin kostela sv. Havla ve Skalsku (Foto: Jiří Mikuláš)

Antonín Welwarský (1804–1848)

Po učiteli Chwátalovi byl březenským učitelem Antonín Welwarský. Ve Skalsku se dochovalo šest jím pořízených hudebnin (árie, mše stationes). Dvě z nich pocházejí z let 1840 a 1841. Antonín Welwarský se narodil 8. 6. 1804 ve Zbečně. Jeho otec Joseph

111 12. 6. 1828 a 27. 7. 1830 (SOA Praha, Březno 07, f. 65, 72, 76).

112 5. 5. 1828 a 30. 9. 1830 (SOA Praha, Březno 18, p. 125–126).

113 SOA Praha, Březno 24, f. 26.

114 „Requiem in Dis. | a | Canto, Alto, Basso | Violino I^{mo} et II^{do} | Corno I^{mo} et II^{do} in Es | et | Organo. | Aut Joh: F: Chwátal. | De Musica | Joh: F: Chwátal m. p.“ Na titulním listu v pravém horním rohu je původní signatura „N° 73^u“. Součástí hudebniny jsou později, zřejmě po Chwátalově smrti, jinou písafskou rukou pořízené party Clarinetto I^{mo} in B a Clarinetto II^{do} in B. RISM ID no.: 1001294357. Tato kompozice nebyla evidována v databázi RISM a není v SHK (Souborném hudebním katalogu).

byl tamním učitelem.¹¹⁵ Dne 19. 10. 1831 se oženil s Antonií (*1810), dcerou Wáclawa Poppra (ca 1780–1847) školního učitele v Rejšvicích.¹¹⁶ S manželkou Antonií měl sedm dětí, z nichž čtyři zemřely v dětském věku. Skonal v Březně 5. 1. 1848.¹¹⁷

František Červa (1822–1892)

Záhy po smrti učitele Welwarského se stává v Březně řídícím učitelem František Červa. V hudební sbírce skalského kostela je uloženo 31 jím obstaraných hudebnin. Jde o opisy Františka Červy a zřejmě jeho staršího bratra Jana Červy.¹¹⁸ Tyto hudebniny později získal nevlastní syn Františka Červy – Alois Velvarský, což dokládá razítko s jeho jménem otiskované na některých hudebninách.

František Červa se narodil 8. 6. 1822 v Havlovicích.¹¹⁹ Již jako březenský školní učitel se 13. 6. 1848 oženil s o dvanáct let starší vdovou, bývalou manželkou svého předchůdce, Antonií Welwarskou.¹²⁰ Měl s ní tři děti.¹²¹ František Červa, řídící učitel ve výslužbě zemřel v Březně 16. 12. 1892.¹²²

Hudebniny z Bezna pořízené Jozefem Wlachem

Jozef Wlach (1769–1840)

V současné době známe 56 hudebnin opsaných učitelem Jozefem Wlachem. Nyní se však nenalézají v kostele bezenském.¹²³ Dvě hudebniny jsou dochovány ve Skalsku (Smýsl: *Aria. Česká. In G*, 1821 a *Taschka: Aria Pastoralis in F* 1837), zbylé jsou majetkem Pražské konzervatoře.

Jozef Wlach se narodil v obci Jílové u Prahy, kde byl dne 3. 3. 1769 pokřtěn jako Josephus Bonifacius.¹²⁴ Jeho otec Josephus Wlach byl tamním učitelem. Ve svých 15 letech (tj. 1784) se Jozef Wlach stal školním pomocníkem u otce v Liblicích. Tento úřad zastával pět let. Dne 22. listopadu 1789 se přistěhoval do Strenic, kde získal místo školního učitele. Od února 1808 až do své smrti učil v Bezně.¹²⁵ Jozef Wlach, „ctihodný a zasloužilý ucitel sskolnj“, zemřel na tuberkulózu v Bezně 15. 9. 1840.¹²⁶

Hudebniny Ferdinanda Sasky

Z hudebnin druhé poloviny 19. století stojí ve skalské sbírce za zvláštní pozornost třináct hudebnin jičínského kantora a hudebního skladatele Ferdinanda Sasky (1826–1890).¹²⁷

115 SOA Praha, Zbečno 10, p. 58.

116 SOA Praha, Rejšice 09, f. 2.

117 SOA Praha, Březno 25, f. 13.

118 *Árie, dueta, graduale, litanie, mše aj.*, ze skladatelů např. Drobisch, Führer, Mozart, Preindl, Taschka. Dva opisy pořízené Janem („Joh. Cerwa“) pocházejí z let 1840 a 1841.

119 SOA Praha, Loukov 06, f. 86. Psán také jako „Cerwa“, „Cžerva“ či „Czerwa“.

120 SOA Praha, Březno 19, f. 9.

121 Christina Emilie (1849–1850), Jindřich Václav (1852–1874) a Marie Antonie (*1855). SOA Praha, Březno 08, f. 75, 88; Březno 24, f. 15; Březno 32, p. 7; Březno 35, f. 66(b).

122 SOA Praha, Březno 35, f. 13(b).

123 Dle svědectví Evy Mikanové nebyly v tomto chrámu hudebniny již v 60. letech 20. století. Viz BUŽGA, s. 309.

124 SOA Praha, Jílové u Prahy 16, p. 61[b]. Psán také „Wlach, Jozef“; „Wlach, Josef“.

125 VANĚK 1878, s. 110.

126 SOA Praha, Bezno 16, p. 113.

127 Ferdinand Saska pocházel z hudebnického rodu. V roce 1844 absolvoval v Praze učitelský kurz pro obecné školy a v roce 1845 vystudoval hru na varhany na pražské varhanické škole. Po studii byl varhaníkem a učitelem ve Vrchlabí, kde začal komponovat svá vlastní díla. V listopadu 1859 začal působit v Jičíně jakožto ředitel kůru a varhaník při zdejších kostelích (viz ŠTĚDRŮN 1965, s. 468. KRAVEC).

Tento malý soubor rukopisných hudebnin obsahuje dva autografy¹²⁸ a dva opisy Saskových chrámových skladeb, dále jednu Saskovu úpravu skladby V. E. Horáka *Veni Sancte Spiritus*,¹²⁹ Saskovy opisy chrámových kompozic J. Drahoráda, V. E. Horáka, A. Jelena, Krejčího, Mödlnera a J. Škroupa¹³⁰ a dva jím vlastněné nototisky.¹³¹

Opera v chrámu

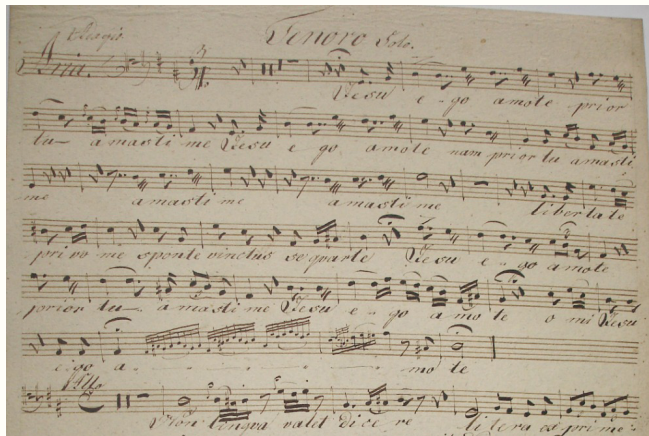
Ve skalském kostele jsou kontrafakta částí z oper a singspielů. Díky mezinárodní databázi hudebních pramenů RISM se podařilo nalézt 15 árií, sólových vokálních ansámbľů či sborů z jevištních hudebně dramatických děl později opatřených duchovními texty. Šest z nich bylo pořízeno ve Skalsku, dalších sedm původně pocházelo z Března. U zbylých dvou kontrafakt není známo místo původu.¹³² Dále jsou na skalském kůru zachovány úpravy operních částí pro dechové nástroje a jeden opis partů operní přede hry. Operní árie opatřené duchovními texty byly v Čechách velmi oblíbené, a to již v první polovině 18. století. Z té doby pocházejí např. četná kontrafakta operních árií ze sbírky hudebnin cisterciáckého kláštera v Oseku¹³³ či hudební sbírky Metropolitní kapituly na Pražském hradě.¹³⁴ Značně rozšířená byla v Čechách kontrafakta hudby z opery *Il Belerofonte* Josefa Myslivečka.¹³⁵ Mnohá kontrafakta nalezneme např. v hudebních sbírkách kláštera Želiv¹³⁶ či kostela v Kolči.¹³⁷ Koncem 18. století se v českých zemích tímto způsobem šířila hudba z oper W. A. Mozarta *Figarova svatba* či *Don Giovanni*.¹³⁸ Značně oblíbená byla kontrafakta jednotlivých částí Mozartovy opery *La Clemenza di Tito*. Četná kontrafakta z 19. století jsou v hudební sbírce kostela v Teplicích.¹³⁹ Z první poloviny 19. století pochází také operní hudba opatřená duchovními texty zachovaná v nedávno nalezené sbírce hudebnin ve Zvíkovicích.¹⁴⁰

Operní melodie v kostele ve Skalsku

Veškerá dosud objevená „skalská“ kontrafakta pořídil učitel Hampe. Ze šestnácti dochovaných chrámových árií a sólových vokálních ansámbľů (dueta, terceta) pořízených tímto učitelem, je šest operních kontrafakt. Díky Hampemu zřejmě zazněly ve Skalsku

-
- 128 *Ave maris stella*, autograf 21. 1. 1860 (RISM ID no.: 1001300535); *Jesú Redemptor omnium*, autograf 1859 (RISM ID no.: 1001300557).
- 129 Václav Emanuel Horák: *Veni sancte Spiritus*. „Složil W. E. Horák. Průvodem opatřil Ferd Saska m. p. 18 27/8 71“ (RISM ID no.: 1001300686).
- 130 Josef Drahorad: *Hymnus*, opis F. Saska 13. 12. 1868 (RISM ID no.: 1001300590); Václav Emanuel Horák: *Partitura 6ti hymen*, opis F. Saska 9. 12. 1865 (RISM ID no.: 1001300600); Alois Jelen: *O Maria máti drahá*, opis F. Saska 1862 (RISM ID no.: 1001300690); Josef Krejčí: *Offertorium „Ludate Dominum“*, opis F. Saska 1860 (RISM ID no.: 1001300693); Antonín Mödlnr: *Graduale do Es „Jesu dulcis memoria“*, F. Saska 23. 12. 1862 (RISM ID no.: 1001300696); Jan Škroup: *Čtverozpěv: „Popule meus“*, F. Saska 14. 4. 1862 (RISM ID no.: 1001300717).
- 131 Albin Maschek: *Te Deum laudamus N° 2*. Tisk: Prag, A. Maschek, 1855, s. no. (na titulní straně je přepis „Fed Saska m. p. | Chorregent | 1863.“); Josef Foerster: *Missa* op. 20. Tisk: Prag, Ad. Christoph et W. Kuhé, s. a., no. 1734 (na titulní straně je přepis „Fed Saska m. p. | 18 21/12 77“).
- 132 Tommaso Traetta: árie z opery *Semiramide* RieT 32. 2/6 (jako Haydn Aria in C „Hac aurora gratiosa“, ms.?, N:32) RISM ID no.: 1001301056. Wenzel Müller: *Slagenfest in Sangora* (jako Müller: *Canon in Es*).
- 133 MIKULÁŠ a MÁTLOVÁ-SOLAZZO
- 134 JONÁŠOVÁ
- 135 SLAVICKÝ
- 136 SEMERÁDOVÁ a ŠEDIVÁ
- 137 HAVRÁNKOVÁ a VEVERKA
- 138 „Opisovači zřejmě nabíleli Mozartovy árie také bez textace, aby si zájemci mohli vepsat text dle vlastní potřeby. Ukázka takové partitury Figarovy árie *Non più andrai*“ VOLEK a PEŠKOVÁ, s. 58–59, 113–116.
- 139 MIKULÁŠOVÁ, s. 41–42.
- 140 MIKULÁŠ, s. 45 a 54.

operní melodie Pasquale Anfossiho (1727–1797),¹⁴¹ Josepha Haydna (1732–1809),¹⁴² Ferdinanda Kauera (1751–1831),¹⁴³ Wolfganga Amadea Mozarta (1756–1791)¹⁴⁴ a Gioacchina Rossiniho (1792–1868). Až na jednu výjimku zřejmě skalský učitel nevěděl, že jde o operní kontrafakta. U několika árií se navíc plete v autorství. Árie z oper Anfossiho a Haydna mylně považuje za díla Mozartova. Zřejmě jedním z nejstarších jím pořízeným kontrafaktem je jeden z opisů přetextované árie z opery J. Haydna *La fedeltà premiata* z roku 1802. Jde o jediné Hampem datované kontrafaktum. Pouze v jednom případě je díky textu na titulní straně: „Aria in D. | a | Tenore 1mo Solo. | Flauto | Violino 1mo et 2do | Viola et Basso | de | Cazza – Ladra | Autho. Mozart. ...“ a přípisu na počátku partu violy: „Aus der Oper Cazza – Ladra.“ zřejmé, že věděl o operním původu árie. Nejedná se však o operu Mozartovu. Nesprávný je také uvedený název „Cazza – Ladra“. Ve skutečnosti jde o první árii z opery *La gazza ladra* (Straka zlodějka), věhlasného populárního díla G. Rossiniho z roku 1817.¹⁴⁵ Tato sopránová árie Ninetty „Di piacer mi balza il cor“ (Srdce mi poskočí radostí) je v tónině E dur. Hampem pořízené kontrafaktum této árie „Jesu ego amo te nam prior tu amasti me“ (Ježíši, miluji tě, protože jsi mě miloval jako první) je transponováno o tón níž v tónině D dur a zpěvní part je určen tenoru. Další změnou je také zredukovaný orchestrální doprovod. Vynechána je většina v originále předepsaných dřevěných dechových nástrojů – druhá flétna, hoboje, klarinety a fagoty. Co se však nemění, je náročný virtuózní sólový vokální part s mnoha melodickými ozdobami a rozsáhlými koloraturami. Pokud byl tento part skutečně takto proveden, je zřejmé, že tamní hudební kůr disponoval skvělým tenoristou. Jedná se o dosud jediné známé chrámové kontrafaktum této Rossiniho árie.

Obr. 11 Úvodní část virtuózního tenorového partu kontrafakta árie z opery *La gazza ladra* G. Rossiniho, sbírka hudebnin kostela sv. Havla ve Skalsku (Foto: Jiří Mikuláš)

141 Árie z opery *I viaggiatori felici* (jako Mozart: *Aria in D*, ms. Hampe, Nr. 1), RISM ID no.: 1001295284.

142 Dva opisy Recitativu „Ah praemo erore cor palpitat“ a Árie „Ombra del coro Bene“ z opery *La fedeltà premiata*, Hob. XXVIII:10/21 (jako Mozart: *Aria in Dis* „Monstrate care veni“ ms. Hampe, A. 1802, Nr. 2; jako Mozart: *Aria mit Recitativo in D* „Monstrate care veni“ ms. Hampe, Nro: 25), RISM ID no.: 1001295302; 1001301149.

143 Terceto ze singspielu *Das Donauweibchen* (jako Kauer: *Terzetto in A*, ms. Hampe, Nr. 11) RISM ID no.: 1001301055).

144 Dueto „Comenti piace impani“ z opery *La Clemenza di Tito*, KV 621/1 (jako Mozart: *Dueto in F*, ms. Hampe, Nr. 14) RISM ID no.: 1001301057.

145 RISM ID no.: 1001300920.

Kromě operních árií upravených pro chrámové účely zřejmě zněly ve skalském kostele také části oper (předehry, sbory, tance) z tehdy velmi oblíbených oper Daniela-Françoise-Esprita Aubera (1782–1871), Françoise Adriena Boieldieua (1775–1834) či G. Rossiniho v úpravě pro dechovou harmonii. Jsou dochovány dva rukopisné sborníky úprav operních částí pro dechovou harmonii v podobě partů pořízené učitelem Hampem. První sborník s názvem „Opern Stücke“ je zřejmě zachován v úplnosti. Jde o sadu devíti partů – dvě flétny, dva klarinety, dva lesní rohy a principale. Obsahuje osm adaptací z oper *Jean de Paris* (Boieldieu, 1812), *Tancredi* (Rossini, 1813), *Amazilin* (Pacamini?) a *Il Barbiere di Siviglia* (*Lazebník sevilský*; Rossini, 1816). Z druhého Hampem pořízeného souboru nazvaného „Harmonie“ byly nalezeny pouze party lesních rohů. Obsahuje čtyři adaptace oper *Cenerentola* (*Popelka*; Rossini) a *La Muette de Portici* AWW 16 („*Aus der Oper: Die Stumme von Portici*“, *Němá z Portici*; Auber, 1828).¹⁴⁶ Obě hudebniny byly pořízeny ve 30. letech 19. století. V té době se obdobné úpravy operních částí těšily veliké oblibě, jak na to například upozorňuje Jan Kapusta. Lidé po napoleonských válkách toužili po uvolnění, radosti a svobodě. Velkou oblibu získala novoitalská operní škola. Ne však celá díla, ale v podobě vybraných vzorků šířených úpravami pro klavír, na venkově především vojenskými a civilními kapelami. Například v Litomyšli provozovala ostroštrelecká kapela předehru z Auberovy revoluční opery *Němá z Portici* tak často, že z partitury zůstalo jen torzo otrhaných listů. „Populární hudba (čísla z operního repertoáru do ní patřila), to byl hudební svět maloměšťanů; Jemu byli ochotni a schopni rozumět. To vše prokazují notoviny učitelů, zpěvníky studentů i zamilovaného kaplana, hudebniny pěvkyně Jindřišky Rettigové, repertoár kapel filozofů a ostroštelců.“¹⁴⁷ Dne 25. 11. 1856 pořídil Hampeho nástupce Štěpán Honc opis partů předehry opery *La Dame blanche* Françoise-Adriena Boieldieua (premiéra v Paříži 10. 12. 1825).¹⁴⁸

Operní melodie v kostele v Březně

Také učitelé v Březně během první poloviny 19. století pořizovali přetextované operní árie. Do dnešních dnů je jich uchováno sedm. Nejstarší dochované kontrafaktum, árii „Se la fede il valore“ z opery *Nitteti* T. Traetta, pořídil Josephus Vincentius Schilha.¹⁴⁹ Dva opisy hudebně dramatických děl dodatečně opatřených chrámovým textem vyhotovil Johann F. Chwátal. Starší z nich je kontrafaktum árie z opery *I viaggiatori felici* Pasquale Anfossiho, mylně považované za hudbu z opery *Talismano* Antonia Salieriho.¹⁵⁰ Mladší je kontrafaktum árie ze singspielu W. A. Mozarta *Die Entführung aus dem Serail* KV 384/12. Jde o unikátně dochované kontrafaktum árie z tohoto jevištního díla.¹⁵¹ Antonín Welwarský obstaral kontrafaktum ze singspielu Wenzela Müllera *Die Teufelsmühle am Wienerberg*.¹⁵² Tři kontrafakta pro kostel v Březně pořídil František Červa. Sám opsal kontrafaktum

146 RISM eviduje 23 opisů úprav částí této Auberovy opery pro dechovou harmonii dochovaných na různých místech v Německu.

147 KAPUSTA, s. 266.

148 „Ouverture die weisse Frau in D. | a | Violino I^{mo} et II^{do} | Viola die [I] Alto. | Clarinetto I^{mo} et II^{do}. | Oboe I^{mo} et II^{do} | Flauto I^{mo} et II^{do} | Fagotto I^{mo} et II^{do} | Cornuo I^{mo} et II^{do} | Clarino I^{mo} et II^{do} | Typani [I] et Basso. | Authore Boieldieu. | 18 25/11 56. | Ad usum | Stephan Honc mp.“ RISM ID no.: 1001301058.

149 *Nitteti*, Aria: „Se la fede il valore“ (Traetta: *Aria Solennis in G*, text: Recitativo „Diem o millies optatem, Aria: „Huc ad este clientis“, ms. J. V. Schilha) RISM ID no.: 1001296201.

150 *I viaggiatori felici*, Aria: Gastone „Quando sa prà la Spagna“ (Salieri: *Dell Opera Talismano*, text: „Quanta pernicioso“, ms. „Joh. F. Chwatal N° 38mo“) RISM ID no.: 1001295284.

151 *Die Entführung aus dem Serail* KV 384/12, Aria: Blonde „Welche Wonne welche Lust“ (Wol. Am. Mozart: *Aria in G*, „Exsultetis ala cres, gaude atis hilares“, ms. „Joh. F. Chwatal N° 41 Pastorella“) RISM ID no.: 1001296040.

152 *Die Teufelsmühle am Wienerberg*, Aria: „Wie froh ich kein Ritter bin“ ([Anonymus]: *ARIA in B*, ms. „Ant. Welwarský m. p.“) RISM ID no.: 1001301061.

z opery Wolfganga Amadea Mozarta *La clemenza di Tito*.¹⁵³ Zbylá dvě pocházejí původně z majetku Jana Červy. Jde o kontrafakta se singspielu Carla Ditterse von Dittersdorfa *Das rote Käppchen*¹⁵⁴ a opery Josefa Myslivečka *Il Bellerofonte*.¹⁵⁵

Závěr

Díky zkoumání sbírky hudebnin chrámu sv. Havla ve Skalsku máme nové poznatky o bohatém hudebním životě na Mladoboleslavsku. Velkým objevem byl soubor hudebnin původně pocházejících z kůru kostela sv. Václava v Březně, který se do Skalska dostal v druhé polovině 19. století. Jde o vzácné zjištění, neboť v tomto kostele se hudebniny nedochovaly. Prostřednictvím historického výzkumu, zejména matrik, se podařilo zjistit jména a objasnit osudy učitelů – ředitelů kůrů ve Skalsku a Březně, což pomohlo chronologicky rozkrýt jednotlivé vrstvy rukopisů ve sbírce a určit u mnohých z nich přibližnou dobu vzniku.

Tímto se zároveň podařilo nahlédnout do hudební historie nejen Skalska, ale stejnou měrou též Března. Víme, že repertoár byl v obou lokalitách bohatý a na značně vysoké úrovni. O velké hodnotě hudebního života svědčí i fakt, že ve Skalsku i v Březně působili talentovaní komponující učitelé. Ve sbírce jsou unikátně dochovány autografy mimořádně hodnotných chrámových kompozic dosud neznámých skladatelů Hampeho a Chwátala. Je nesporné, že hudební sbírka kostela sv. Havla ve Skalsku má kulturně historický význam přesahující hranice své lokality a náleží k velmi hodnotným sbírkám na našem území.

153 *La clemenza di Tito* KV 621/1 Duetto: „Come ti piace imponi“ (Mozart: *Duetto in F*, ms. „Ex Rebus Franc: Czerwa“) RISM ID no.: 1001301060.

154 *Das rote Käppchen* KreD 298 „Fliht ihr quälenden Gedanken“ (Ditters: *Aria in F*, „O beata per quam data, nova mundo gaudia“, ms. „De Rebus Joh. Cerwa [1]840“) RISM ID no.: 1001297068.

155 *Il Bellerofonte* „Di due pupille amabili“ ([Anonymus]: *Aria in C*, „Ti queris quis me angat quis dolor mentem tangat“, ms. „De Rebus J. J. Čerwa [1]841.“) RISM ID no.: 1001297067.

Literatura

BUŽGA, Jaroslav, et al. *Průvodce po pramenech k dějinám hudby. Fondy a sbírky uložené v Čechách*. 1. vyd. Praha: Academia, 1969.

Cesta životem Václava Dlouhého: učitele, písmáka, Praha: V. Žikeš, 1948, 212 s.

DLABACZ, Gottfried Johann. *Allgemeines historisches Künstler-Lexikon für Böhmen und zum Theil auch für Mähren und Schlesien*. Prag: Gottlieb Haase, 1815. I. Band 684 sl., II. Band 620 sl., III. Band 448 sl.

HANZAL, Josef. Čeští kantoři a varhaníci v roce 1765. In: *Hudební věda*, 1971, roč. 8, č. 4, s. 481–492.

HAVRÁNKOVÁ, Lucie a VEVERKA, Karel. *Catalogus collectionis operum artis musicae Ecclesiae Sanctissimae Trinitatis in Koleč*. (Catalogus artis musicae in Bohemia et Moravia cultae. Artis musicae antiquioris catalogorum series; vol. XI). Praha: Národní knihovna České republiky, 2020, s. 312. ISBN 978-80-7050-731-5.

HELFERT, Vladimír. Benda. In: *Pazdírkův hudební slovník naučný II. Část osobní. Svazek první. A–K*, Brno: Ol. Pazdírek, 1937, s. 60.

HELFERT, Vladimír. Brixí. In: *Pazdírkův hudební slovník naučný II. Část osobní. Svazek první. A–K*, Brno: Ol. Pazdírek, 1937, s. 108.

JONÁŠOVÁ, Milada. Italské operní árie v repertoáru kůru katedrály sv. Víta v Praze. *Sehlingova éra 1737–1756, Hudební věda*, 2001, roč. 38, s. 263–301. ISSN 0018-7003.

KAPUSTA, Jan: Litomyšl – biedermeierství maloměsta. In: *Biedermeier v českých zemích*, Praha: KLP, 2004, s. 263–267. ISBN 80-86791-08-4.

KRAVEC, Vladyslav. Saska, Ferdinand. In: *Český hudební slovník osob a institucí*. Centrum hudební lexikografie při Ústavu hudební vědy FF MU. Dostupné z: https://slovník.ceskyhudebnislovník.cz/component/mdictionary/?task=record.record_print&tmpl=component&id=3819. [cit. 2024-08-06].

MÁCHA, Karel Hynek. *Dílo*, sv. 1., Praha: Fr. Borový 1928, 356 s.

MIKULÁŠ, Jiří. Sběrka hudebnin z kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Zvíkocvi. In: *Rakovnický historický sborník*, XIX, 2022, 1, s. 24–57. ISSN 1213-5879.

MIKULÁŠ, Jiří a MÁTLOVÁ-SOLAZZO, Barbara. Opera & chrám. In: *900 let cisterciáckého řádu. Sborník z konference konané 28. – 29. 9. 1998 v Břevnovském klášteře v Praze*. Praha: Unicornis, 2000, s. 279–296. ISBN 80-901587-7-3.

MIKULÁŠOVÁ, Ludmila. Sběrka hudebnin chrámu Sv. Jana Křtitele v Teplicích. *Knihovna: knihovnická revue*, 2022, roč. 33, č. 2, s. 29–49. ISSN 1801-3252.

NOVOTNÝ, Miroslav. Nižší školy na třeboňském panství ve světle školních fasí druhé poloviny 18. století. In: *Příspěvky ke každodenní kultuře novověku / České Budějovice: Jihočeská univerzita 4*, 1995, s. 195–203. Dostupné také na: <https://www.opera-historica.com/pdfs/oph/1995/01/10.pdf>.

Památky archaeologické a místopisné. Díl VI. Praha: Nákladem Archaeologického sboru Musea království českého, 1865, 324 s.

POCHE, Emanuel (red.). *Umělecké památky Čech 3 [P/Š]*. Praha: Academia, 1980, 538 s.

POPPR, Antonín. *Školství soudního okresu Bělského*. Praha: A. Poppr, [1895], 125 s.

SEMERÁDOVÁ, Pavla a ŠEDIVÁ, Eliška. *Catalogus collectionis operum artis musicae de Monasterii Siloensis*. (Catalogus artis musicae in Bohemia et Moravia cultae. Artis musicae antiquioris catalogorum series; vol. IX/1–2). Praha: Národní knihovna České republiky, 2016, s. 660. ISBN 978-80-7050-664-6.

SLAVICKÝ, Tomáš. Le arie de „Il Bellerofonte“ negli archivi boemi, in: Mariateresa Dellaborra (red.): „Il ciel non soffre inganni“. Attorno al Demetrio di Mysliveček, „Il Boemo“. *Strumenti della Ricerca Musicale*, 17. Lucca, 2011, s. 110–122.

ŠAFRÁNEK, Jan. *Školy české. Obraz jejich vývoje a osudů. I. svazek. R. 862-1848*. Praha: Nákladem Matice české, 1913, 325 s.

ŠTĚDRŮŇ, Bohumír. Benda Felix. In: *Československý hudební slovník osob a institucí. Svazek první A–L*, Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963, s. 75.

ŠTĚDRŮŇ, Bohumír. Brixí Viktorín. In: *Československý hudební slovník osob a institucí. Svazek první A–L*, Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963, s. 134.

ŠTĚDRŮŇ, Bohumír. Saska, Ferdinand. In: *Československý hudební slovník osob a institucí. Svazek druhý M–Z*, Praha: Státní hudební vydavatelství, 1965, s. 468.

Světozor, ročník 4, 22. dubna 1870, Příloha k číslu 14, s. [49].

VANĚK, Václav. *Okres mladoboleslavský. Nástin statisticko-historický*. Praha: Fr. A. Urbánek, 1878, 170 s.

VOLEK, Tomislav a PEŠKOVÁ, Jitřenka. *Mozartův Don Giovanni. Výstava k 200 výročí světové premiéry v Praze 1787–1987*. Praha: Státní knihovna ČSR, 1987, 165 s.

Prameny

Národní archiv, fond Školní fase, kniha 5, kniha 6.

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, matriky:

Inv. č. 8488. Matrika je digitalizována. Její kopie dostupná na: https://vademecum.soalitomerice.cz/vademecum/Zoomify.action?entityRef=%28%5En%29%28%28%28%28%28localArchiv%2C%5En%2Chot_%29%28unidata%29%29%28165478%29%29&scanIndex=0.

Státní oblastní archiv v Praze, matriky:

Bezno 16, Boseň 02, Boseň 04, Boseň 11, Boseň 17, Březno 02, Březno 03, Březno 06, Březno 07, Březno 08, Březno 17, Březno 18, Březno 19, Březno 20, Březno 23, Březno 24, Březno 25, Březno 26, Březno 32, Březno 35, Dobrovice 03, Jílové u Prahy 16, Kovář 06, Loukov 06, Mladá Boleslav 39, Rejšice 09, Skalsko 01, Skalsko 02, Skalsko 03, Skalsko 04, Skalsko 05, Skalsko 06, Skalsko 07, Skalsko 09, Skalsko 10, Skalsko 12, Skalsko 16, Skalsko 18, Skalsko 19, Skalsko 20, Skalsko 22, Velvary 04, Zbečno 10. Veškeré uvedené matriky jsou digitalizovány. Jejich digitální kopie jsou dostupné na: <https://ebadatelna.soapraha.cz/pages/SearchMatrikaPage?3>

MIKULÁŠ, Jiří. Hudební sbírka kostela ve Skalsku: Znovuobjevení skladatelé a nové poznatky o hudebním životě na Mladoboleslavsku 18. a 19. století. *Knihovna: knihovnická revue*, 2024, roč. 35, č. 2, s. 62–84. ISSN 1801-3252.